

D o nb bb l

e ke g a ee a t c a t e e e t o ek

Moestuinbabbel in Kasteel Hex, 2023 © Erfgoed Haspengouw

Het project MOES-tuin werd in 2022 en 2023 uitgevoerd door Centrum Agrarische Geschiedenis en heel wat partners uit de erfgoedsector en daarbuiten. Het project onderzocht, samen met moestuiniers, **wat moestuinerfgoed kan zijn**. Participatief gingen we op zoek naar wat leeft in de handen, hoofden en harten van moestuiniers, van vroeger en nu. Objecten, foto's, vakmanschap, tradities en ervaringen uit moestuinen werden in kaart gebracht en getoond in een rondreizende buitenexpo, op een projectwebsite en een online expo. Meer info over het project: www.moes-tuin.be en <https://cagnet.be/page/lopende-projecten>.

Om moestuiniers samen te brengen en met hen over moestuinerfgoed te spreken, werd de methodiek van de 'moestuinbabbel' toegepast. Dat is zowel **een dialoogsessie** als een **participatieve waarderingssessie**. Tijdens het project pasten we de methodiek vier keer toe, met variaties in uitwerking, aanpak of thematiek. We merkten dat de methodiek op een snelle manier mensen vertrouwd maakte met het concept erfgoed, er waardevolle uitwisselingen ontstonden en dat deelnemers vertrouwen opbouwden om over erfgoed in gesprek te gaan. De methodiek maakte veel los.

In dit document **lichten we de methodiek toe** zoals we die uittesten tijdens het MOES-tuin-project. We geven reflecties en tips op basis van onze ervaringen. Je kan de methodiek zelf aanpassen aan de noden en mogelijkheden van je eigen project. Zo is de methodiek voornamelijk geschikt voor een mondig, taalvaardig publiek. Wie bijvoorbeeld ook mensen wil betrekken die Nederlands minder goed beheersen, kan de methodiek aanpassen.

Coverafbeelding: Moestuinbabbel in Kasteel Hex, 2023 © Erfgoed Haspengouw .

1 Voorbereiding

1.1 Bepaal de doelen

Tip: Denk op voorhand helder na over **het doel** en bespreek het met partners.

Het doel van de bijeenkomst **bepaalt de uitwerking** van de methodiek. Tijdens het MOES-tuin-project waren er verschillende doelen: zowel het creëren van groepsvorming en erfgoedbewustzijn bij moestuiniers; als persoonlijk erfgoed in kaart brengen; als samen het erfgoed waarderen. Eén keer had de moestuinbabbel het concrete doel om in groep één immateriële erfgoedpraktijk te documenteren op www.immaterieelerfgoed.be. Omdat we tijdens die moestuinbabbel een stap verder wilden staan dan na de andere moestuinbabbels, was een grondigere voorbereiding door en met de deelnemers noodzakelijk.

1.2 Bepaal de locatie

Tip: Kies voor een locatie met een **moestuin**.

Een locatie met moestuin biedt veel voordelen. Een moestuinbezoek **inspireert**, maakt ideeën los en breekt het ijs. Tweemaal vond de moestuinbabbel plaats in een bijzondere moestuin. Bij de moestuin 'De Biotopé' van zorginstelling De Lovie vzw (Poperinge) leidden begeleiders en moestuiniers met een beperking de deelnemers rond. Tijdens die moestuinbabbel besteedden we extra aandacht aan het thema 'zorg en welzijn' in ieders moestuinpraktijken. De deelnemers van de moestuinbabbel in Kasteel Hex (Heers) kregen dan weer een unieke rondleiding van de kasteelhovenier in de historische moestuin. In die moestuinbabbel werkten we ook rond de werktuigen uit de historische collectie die de kasteelheer bewaart. Al tijdens de rondleidingen ontstonden spontane gesprekken over de waarde van erfgoed. Bovendien is de moestuin een plek waar mensen graag zijn en **zich thuis voelen**. Dat stimuleert de **groepsvorming**. De moestuin staat voor trots en eigenaarschap. Een rondleiding maakt de deelnemers gelijkwaardig: zowel experts als beginners **leren bij**. Met een bezoek creëer je tegelijk ook een **meerwaarde** voor je deelnemers. Ze staan een deel van hun vrije tijd af om het project te ondersteunen. Iets extra aanbieden helpt om mensen warm te maken. Eénmaal organiseerden we een kortere 'oogstbabbel' bij een rondleiding in de expo 'MOES-tuin leeft'. De verhalen en het erfgoed uit de expo verscherpten de erfgoedblik. We overwogen ook de integratie van een workshop over een kunde of een techniek die te maken heeft met moestuinieren (zoals inmaken, zaden telen...) tijdens of aansluitend op een moestuinbabbel. Maar steeds stapten we van die piste af: het zou veel tijd vragen en we kenden de interesses en kennis van de deelnemers niet op voorhand.

1.3 Denk na over de verslaggeving

Tijdens het MOES-tuin-project namen we de groeps gesprekken op een dictafoon op en was er een verslaggever die noteerde. Er werden ook documentatiefoto's gemaakt van de objecten die deelnemers meebrachten.

Tip: Kies een **verslaggever** die enkel noteert.

De verslaggever hoeft tijdens de bijeenkomst niet in hoeft te staan voor praktische zaken of begeleiding. De verslaggever kan zich zo **volledig focussen** op groepsdynamieken en non-verbale communicatie. Die vaststellingen kunnen ook een plaats in het verslag krijgen.

Tip: Denk na over **welke sfeer** je wil scheppen en **wat je met het materiaal wil doen**.

Een bijeenkomst filmen kan ook, maar is invasiever. De opnames van een groeps gesprek (audio of film) zijn meestal niet bruikbaar voor publiekswerking omdat er door elkaar gesproken wordt. De dictafoon ligt in het midden, waardoor geen van de stemmen echt mooi of helder wordt geregistreerd. Bovendien: als deelnemers weten dat de opname enkel voor verslaggeving dient, vertellen ze natuurlijker en spontaner. Wil je wel graag aan de slag met het opgenomen materiaal? Voorzie dan overeenkomsten en degelijke opnameapparatuur.

1.4 Deelnemers warm maken en informeren

In het MOES-tuin-project nodigden we per proeftuin moestuiniers uit de regio uit, voornamelijk via verenigingen zoals Velt, Tuinhier, Landelijke Gilden, samentuinen, schooltuinen en andere sociale tuinen. We vroegen verenigingen ook de communicatie te delen via hun kanalen. Deelnemers moesten (ooit) moestuinier (geweest) zijn of een bijzondere interesse koesteren voor de moestuin. Ook beginners waren welkom. Een **veelheid aan perspectieven** maakte het des te interessanter.

Tip: Besteed voldoende **aandacht aan de uitnodiging**.

Sta stil bij de vraag wat potentiële deelnemers nodig hebben om te begrijpen wat het opzet is. Voorbeelden geven kan helpen. Maak het concreet én spreek tot de verbeelding. Zo gaven we enkele specifieke de voorbeelden van immaterieel erfgoedpraktijken die reeds geregistreerd werden op www.immaterieelerfgoed.be mee, rond voeding of landbouw.

Tip: Contacteer deelnemers **persoonlijk**.

We merkten dat zonder kennismaking en introductie van het project door een erfgoedwerker, de respons vaak beperkt of eenzijdig was. Een moestuinbabbel is **geen klassiek erfgoedaanbod**: er wordt een engagement en bijdrage gevraagd. Bovendien waren verschillende mensen niet meteen overtuigd dat zij iets konden bijdragen. We merkten dat moestuinverenigingen onze vraag spontaan doorstuurden naar oudere leden van de groep. Erfgoed wordt nog vaak in verband gebracht met

ouderdom en kennis 'van vroeger'. Het is van belang om te benadrukken dat ook jonge leden welkom zijn. Als **erfgoedspelers waren we vaak onbekend** bij een moestuinierend publiek. Voor al deze obstakels merkten we dat **tijd maken om persoonlijk contact te leggen** deelnemers wél kon warm maken. Zo kan na het versturen van een algemene mail, een apart persoonlijk mailtje of telefoontje helpen. De vraag 'Wat ga jij meebrengen naar de sessie?' kon twijfels ontmynen. Deze aanpak kwam de diversiteit van de groep ten goede. Concrete en heldere info stelde gerust en motiveerde. Als je een voorbereiding vraagt, kan je vragen een e-mail te sturen op voorhand met een korte beschrijving. Zo kan je wie niet reageerde opbellen en indien nodig verder ondersteunen.

Tip: Onthoud dat je vraag **geen 'aanbod'** is: je vraagt tijd en moeite van potentiële deelnemers. Zet in de verf waarom het ook voor hen waardevol kan zijn én welke positieve bijdrage ze zullen leveren aan een groter project/eindresultaat.

Tip: Zet in je uitnodiging **meteen de toon** en betrek de mensen die je uitnodigt. Zo kan je hen vragen om vrijblijvend een hapje of drankje op basis van moestuinooft mee te brengen (zoals kruiden voor thee).

Objecten meegebracht tijdens de moestuinbabbel in De Lovie vzw, 2023 © CAG

2 Onderdelen en uitwerking van de bijeenkomst

De moestuinbabbel bestond steeds uit **vier onderdelen**, die we hieronder graag toelichten:

- Ontvangst en toelichting
- Bespreking van ieders object
- Focus en verdieping
- Afronding

Tip: Maak het programma **niet te druk en lang**. Voorzie tijd voor diepgang, spontaniteit en flexibiliteit.

2.1 Ontvangst en toelichting

De ontvangst zet de toon. Zorg voor een **gezellige, warme** ruimte en wat **lekkers**. Waarschijnlijk kennen de deelnemers elkaar nog niet. Tijd voor kennismaking tussen erfgoedwerkers en deelnemers en tussen deelnemers onderling zorgt voor een snellere groepsvorming. Een groepsgevoel zorgt dan weer voor een vrijer gesprek, herkenning en erkenning. Het waardevolle aan een dialoogsessie is dat deelnemers kunnen voortbouwen op wat de anderen delen.

Tip: Neem **tijd om te informeren**.

Maak je er niet te snel van af. ‘Erfgoed’ is geen courant begrip of concept. Informeer over wat je achteraf gaat doen met de informatie. Hoe concreter, hoe interessanter de antwoorden zullen zijn.

2.2 Bespreking van ieders object

We vroegen op voorhand aan de deelnemers of ze hun meest waardevolle, oudste, favoriete, meest gebruikte, uniekste... werktuig, foto, gewas, oogst, notitieboekje,... **mee konden brengen**. De vraag werd bewust open gehouden: alles was welkom.

Tijdens dit onderdeel werden alle objecten besproken:

- Waarom hadden deelnemers voor dit object gekozen?
- Waarom was het zo waardevol voor hen?
- Waarvoor wordt het gebruikt?
- Hangt er een verhaal/emotie/herinnering aan vast?

We vertrokken vanuit deze tastbare dingen om te spreken over ieders persoonlijke achtergrond, belevingen, kennis en kunde. **Het tastbare was een brug om over immateriële praktijken te spreken.**

We evalueren dit onderdeel op verschillende manieren:

- De persoonlijke objecten maakten **de drempel laag** om in gesprek te gaan. De meegebrachte voorwerpen waren steevast bijzonder divers. Zo konden uiteenlopende gespreksonderwerpen worden aangehaald. Hoe meer objecten op de tafel, hoe rijker de humus voor het gesprek. Een object bood vaak ook een aanknopingspunt voor andere deelnemers.
- Soms kon de veelheid en variëteit van dit persoonlijke erfgoed ook **overrompend** en chaotisch overkomen op deelnemers. Maar dat werd verholpen door te duiden dat deze veelheid logisch is omdat moestuinerfgoed uit veel aspecten bestaat en hen gerust te stellen: we moeten de sessie niet verlaten met definitieve 'oordelen' of een beslissing over wat nu 'het meest waardevolle' erfgoed is.
- Je weet op voorhand niet welke objecten gaan 'aanslaan' voor interessante gesprekken. Het is een *live proces*. Sommige deelnemers kozen een object vanuit een heldere motivatie of met een betekenis en hadden bij hun keuze een duidelijk denkproces afgelegd. Anderen brachten een object mee 'omdat het iets oud was' of omdat 'ze er toch twee van hadden'. Dat bleken objecten waarover de groep minder goed kon reflecteren. Soms werd iets 'toevallig' een object. Zo had een tuinier een kaft met teeltplannen bij zich, om iets te kunnen opzoeken tijdens de sessie. Er reageerden zoveel andere deelnemers positief op de kaft, dat het werd 'gepromoveerd' tot een object op de 'objectentafel'.
- We zorgden zelf ook voor een '**moestuintas**' met tweedehands moestuinboeken, gereedschap, zaden, kaften met notities en zaaischema's.... Wie niets meebracht, kon daar uit putten om iets te vertellen. Het mocht ook gebruikt worden in het volgende deel (Focus en verdieping), maar omdat er geen persoonlijk verhaal aan verbonden waren, werden ze amper gebruikt. Het bladeren door archiefmateriaal deed soms wel een belletje rinkelen.

2.3 Focus en verdieping

Na de ronde met ieders object, werd in groep **dieper ingegaan op een of enkele** van de meegebrachte objecten aan de hand van verschillende, variërende oefeningen. De objecten werden **geselecteerd** door de deelnemers om dieper in gesprek te gaan en de immateriële praktijken die eraan verbonden waren, meer aan bod te laten komen.

Tip: Laat deelnemers **zelf keuzes maken**.

We voorzagen drie stickertjes per persoon, die deelnemers bij de voorwerpen van hun voorkeur konden kleven. Deelnemers mochten zelf kiezen op basis waarvan ze hun keuze maakten: iets dat zij ook belangrijk vonden, waarover ze zelf iets wilden delen, dat ze vaak gebruiken,...

Door op enkele objecten in te zoomen, kwamen we samen tot heldere reflecties. De moderator leidde de groep door het gesprek, zodat **diepgang en focus** gecreëerd werd. Het was een open dialoog, maar niet vrijblijvend. Trouw aan de filosofie van participatief waarderen, kwamen moestuiniers zelf aan het woord en konden ze zich, zonder waardeoordeel van buitenaf, uitdrukken over het belang van het erfgoed zoals zij het ervaren. Op een *flipchart* of bord werden de **antwoorden in een mindmap** per voorwerp of per praktijk gebundeld. De vragen hadden we op voorhand voorbereid.

Eenzijds waren er heel concrete vragen die geïnspireerd waren op de vragen in de publicatie 'Wegwijs: waarderen van immaterieel erfgoed'

(zie: <https://immaterieelerfgoed.be/files/attachments/.2110/Wegwijs-Waarderen-Immaterieel-Erfgoed.pdf>):

- Wie voert deze praktijk ook uit/gebruikt dit object ook?
- Doen jullie dit anders of op dezelfde manier?
- Wanneer voeren jullie het uit?
- Wat voelen jullie als jullie dit uitvoeren/gebruiken?
- Van wie leerden jullie het gebruiken?
- Wie vindt het belangrijk om deze praktijk te documenteren, bewaren en door te geven? Waarom?

Daarnaast is het goed om de vragen **verrassend** en **prikkelend** te houden. De precieze vorm van de vraag bepaal je op het moment zelf, want als moderator weet je niet waarop gefocust zal worden.

Tips:

- Beter enkele grote vragen dan vele kleine.
- Stel open vragen.
- Sta niet enkel stil bij het technische, maar ga ook naar de ervaringen, belevingen, emoties achter technieken of gereedschappen.

Een andere manier om te verdiepen, is **dilemma's** of **stellingen** voorleggen. Dan staan moestuiniers stil bij **motivaties en belevingen** die ze anders onbewust ervaren en horen ze ook elkaars antwoorden. Bijvoorbeeld:

- Tuinier je voor de opbrengst of voor een gevoel?
- Is tuinieren ontspanning of inspanning?
- Wat is het belangrijkste: kwantiteit of kwaliteit?
- ...

Een **verbreding** op het einde van de babbel kan ook een goede piste zijn om het gesprek te laten **loskomen van het aanbod objecten** dat voorhanden is. Bij een antwoord kan je deelnemers vragen handen op te steken als zij dat ook vinden. Zo zien deelnemers van elkaar dat anderen deze mening ook delen, zonder dat iedereen apart een bijdrage hoeft te doen.

- Waarom tuinieren jullie?
- Wat doen jullie het liefst?
- Welke periode is het meest bijzonder?
- Jullie zitten bij een vereniging: waarom?
- Wat doen jullie gezamenlijk of in verbinding met anderen?
- Wat delen jullie met elkaar?
- Speelt welzijn een rol voor jullie in de moestuin?

2.4 Afronden

Tip: Bewaar **voldoende tijd voor het 'rondje'** aan het einde.

Bevraag wat deelnemers vonden van de bijeenkomst en wat ze zullen 'meenemen'. Vaak komen op dit moment interessante **ontbrekende en meer concluderende inzichten** aan bod. Bovendien geeft het je ook nuttige informatie over de methodiek zelf en kan je indien nodig voor een volgende keer aanpassingen maken. Vat als moderator zelf ook samen wat jij aan de bijeenkomst had: deelnemers gaan huiswaarts met een positief gevoel van een waardevolle bijdrage. Aan het einde kan je ook documentatiefoto's maken van de meegebrachte objecten en/of de deelnemers.

Moestuinbabbel in De Lovie vzw, 2023 © CAG

Moestuinbabbel in Kasteel Hex, 2023 © CAG

3 Moderatie en begeleiding van de babbel

We merken dat voor een vruchtbaar groeps gesprek, de **houding van de moderator** erg belangrijk was. We geven graag **tips** op basis van onze ervaringen:

- Maak het **aangenaam**, gezellig, warm, plezant. Er mag ook ruimte voor humor zijn.
- **Stel jezelf voor** en zorg zo voor verbinding, maar zonder in detail te treden.
- Wees bewust bezig met deelnemers **op hun gemak** te stellen.
- Wees een **goede luisteraar**. Ook al weet je veel over het thema, op dit moment is het podium voor de deelnemers.
- **Pas je aan de groep aan**, maar blijf tegelijk bij het programma. Ga mee in hun interesses, maar waak over de focus. Spreek de taal van de deelnemers. Vermijd hoogdravende en moeilijke woorden. Wees flexibel met je vragen. Je leert de groep pas kennen wanneer je middenin het proces zit. Misschien is het een groep met veel of eerder weinig kennis.
- **Reageer** positief of verwonderd op wat je hoort: zo weten deelnemers wat jij interessant vindt. Het is een dialoog tussen mensen, geen steriele ondervraging.
- Zorg ervoor dat **iedereen ruimte krijgt**. Spreek deelnemers met hun voornaam aan en zorg dat iedereen aan bod komt.
- **Laat stiltes toe** en laat een onderwerp ook even 'zakken' in de groep. Als je meteen naar een volgend onderwerp overgaat, hebben mensen geen tijd om even de denkprocessen in hun hoofd te laten rijpen.
- Maak **ruimte voor emotie**: bij elk erfgoedonderwerp kunnen emoties opkomen, erfgoed raakt mensen.
- Schep de mogelijkheid voor de deelnemers om **vragen te stellen aan elkaar**. Wie weet komt er een vraag waar jij niet zou zijn opgekomen.
- **Bewaak de tijd**. Tijdsdruk op het einde is onaangenaam en het belemmert het proces als het laatste deel van de bijeenkomst op een drafje moet verlopen.
- **Blijf op het einde nog even hangen**. Maak je niet direct uit de voeten. Vaak komen mensen na de bijeenkomst nog even bij je langs om iets te delen.

4 Nazorg

Tip: Blijf bereikbaar.

Tenminste via telefoon en e-mail. Of ga nog eens langs, indien dat mogelijk is. Stuur een dankmailtje en **vat samen wat de waarde** van de bijeenkomst was. Vaak zorgt een sessie voor erfgoedbewustzijn, heeft het iets in gang gezet. Bij sommigen zal het proces voortlopen, ook al is de moestuinbabbel afgerond.

Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG) vzw

Atrechtcollege

Naamsestraat 63, bus 5308

3000 Leuven (België)

www.cagnet.be

contact@cagnet.be

Tel. +32 (0)16 32 35 25

